

19.12.2018

TUPAKKA- JA NIKOTIINIPOLITIIKAN KEHITTÄMISTYÖRYHMÄN MIETINNÖSTÄ SAATUJEN LAUSUNTOJEN YHTEENVETO

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (STM) asetti kesäkuussa 2017 työryhmän, jonka tavoitteena oli aikaansaada ehdotukset säädöksiksi ja muiksi toimenpiteiksi, joilla väestön tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö loppuu vuoteen 2030 mennessä. Työryhmän toimikausi päättyi 31.5.2018, jolloin se luovutti mietintönsä perhe- ja peruspalveluministerille. Mietintö sisältää ehdotuksia lakimuutoksiksi ja muiksi toimenpiteiksi, jotka tukevat ja edistävät tupakkalaissa olevaa tavoitetta tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön loppumiselle vuoteen 2030 mennessä.

STM pyysi lausuntoja mietinnöstä 22.8.-19.10.2018 välisenä aikana. Ruotsinkielinen käännös mietinnöstä valmistui myöhemmin, minkä vuoksi lausuntoaikaa jatkettiin 22.11.2018 saakka.

YLEISKATSAUS LAUSUNTOIHIN

Tupakka- ja nikotiinipolitiikan työryhmän mietinnöstä annettiin yhteensä 64 lausuntoa.

Lausunnon antajia olivat: Allergia-, Iho- ja Astmaliitto ry, Aluehallintovirastojen työsuojelun vastuualueet, Ammattiliitto Pro, Juha Arffman, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri (eksote), Etelä-Suomen aluehallintovirasto (ESAVI), Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, European Cigar Manufacturers Association (ECMA), Filha ry, FinnVape Oy, Helsingin kaupunki, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri, Hengityслиitto, Imperial Brands Finland Oy, Itä-Savon sairaanhoitopiiri ky:n ympäristöterveydenhuolto, Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä, Kaupan liitto ry yhdessä Päivittäistavarakauppa ry:n (PTY) kanssa, Lapsiasiavaltuutettu, Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea, Lääkärit tupakkaa vastaan –verkosto (DAT), Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry, oikeusministeriö, Opetushallitus, opetus- ja kulttuuriministeriö, Oulun kaupunki, Palvelualojen ammattiliitto PAM ry, Pfizer, Philip Morris Finland Oy, Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymä Siun Sote, Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri ky, Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä, Raittiuden Ystävät ry, Ritmeester Cigars B.V., Savuton Suomi 2030 –verkosto, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Suomen Anti-piratismiyhdistys ry, Suomen Isännöintiliitto ry, Suomen Kiinteistöliitto ry, Suomen Kuntaliitto, Suomen Lääkäriliitto, Suomen Olympiakomitea, Suomen Sydänliitto ry, Suomen Varustamot ry, Syöpäjärjestöt, Sähkösavukekkauppiat ry, Tampereen kaupunki, Tehy ry, Terveydenhuollon palveluvalikoimaneuvosto Palko, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL, Tobaksindustrien, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK, Tulli, Tupakkateollisuusliitto ry,

Turun kaupunki, Turun yliopistollinen keskussairaala, Tyksin tupakasta vieroituksen työryhmä, valtionvarainministeriö, Vapers Finland ry ja Ålands Landskapsregering.

Työryhmän toimenpide-ehdotukset saivat lausunnoissa runsaasti kannatusta. Useat tahot toivat lausunnoissaan esille, että työryhmän esittämät toimenpiteet ovat oikean suuntaisia, vaikka lisätoimenpiteet ovat tupakkalain tavoitteen saavuttamiseksi jatkossa tarpeellisia. Monessa launnossa painotettiin tarvetta priorisoida toimenpiteet sekä seurata ja arvioida toimenpiteiden toimeenpanoa. Edellä mainittu huomioiden työryhmän esittämä ajatus tiekartasta tupakkalain tavoitteen saavuttamiseksi sai laajasti tukea.

Työryhmän mietintö toimenpide-ehdotuksineen sai kuitenkin osakseen myös kritiikkiä. Kriittisimpiä näkemyksiä esittivät tupakkateollisuus sekä sähkösavukealan toimijat. Myös elinkeinoelämän edustajat ja kaupan toimijat suhtautuivat tiettyihin työryhmän esityksiin kielteisesti.

Tupakkateollisuus ja sähkösavukealan toimijat peräänkuuluttivat lausunnoissaan haittojen vähentämistä koskevan politiikan huomioimista ja totesivat, että työryhmä on mietinnössään sivuuttanut tämän lähestymistavan lähes kokonaisuudessaan. Tupakkateollisuuden näkemyksen mukaan eri tupakka- ja nikotiinutuotteiden riskiprofiilit ovat erilaisia ja niitä tulisi säännellä tuotteen suhteellisen riskin mukaan.

Sähkösavukealan toimijat painottavat lausunnoissaan, että tupakka- ja nikotiinutuotteet poikkeavat toisistaan jyrkästi, ja tämä olisi huomioitava myös lainsäädännössä. He esittivätkin lausunnoissaan runsaasti muutosehdotuksia voimassa olevaan tupakkalakiin. Sähkösavukealan toimijoista FinnVape Oy ilmoitti launnossaan kuitenkin kannattavansa niitä toimenpiteitä, jotka tehokkaasti vähentävät tupakoinnin haittoja.

Työryhmän esittämistä yksittäisistä toimenpiteistä eniten kritiikkiä lausunnoissa esitettiin verotusta, yhdenmukaisia tuotepakkauksia ja tuotteita sekä matkustajatuontia koskevien ehdotuksien osalta.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA KOSKEVAT LAUSUNNOT

Verotus (raportin numeroinnissa kohta 4.1)

Verotuksen osalta työryhmä esitti, että

1. Tupakkaveron korotuksia jatketaan seuraavilla vaalikausilla vähintään samantasoisesti kuin vaalikaudella 2016-2019 huomioiden ostovoiman kehitys ja harmaan talouden riski.
2. Nykyinen tupakkaveron kolmeen elementtiin perustuva verorakenne säilytetään.
3. Selvitetään mahdollisuutta verottaa tupakkalain alaisia tupakkaa sisältämättömiä nikotiinutuotteita sekä sitä, millä verotasolla niitä tulisi verottaa.

Pääsääntöisesti lausunnon antajat kannattivat työryhmän esittämiä toimenpiteitä verotukseen liittyen. Useassa työryhmän verotusta koskevia toimenpiteitä puoltavassa launnossa todettiin, että tupakkatuotteiden hintaan liittyvät korottavat toimenpiteet ovat tehokkaimpia yksittäisiä keinoja vaikuttaa tupakkatuotteiden kulutukseen. Lausunnoissa tuotiin esille myös se, että hinnan nousu ehkäisee tehokkaasti nuorten tupakoinnin aloittamista.

Valtiovarainministeriön (VM) lausunnossa todettiin, että työryhmän esittämän kolmeen elementtiin perustuvan verorakenteen säilyttäminen mahdollistaa kaiken hintaisten savukkeiden tehokkaan verottamisen. Useat lausunnon antajat (esim. FILHA, VM, PRO, DAT, Tampereen kaupunki, THL, Syöpäjärjestöt, Tulli ja SOSTE) pitävät tärkeänä, että selvitetään työryhmän ehdotuksen mukaisesti mahdollisuutta verottaa myös uusia tupakka- ja nikotiinituotteita, sillä tämä tukee sekä kansanterveyttä että tupakkalain tavoitetta.

Työryhmän esittämiin verotusta koskeviin toimenpiteisiin suhtautui kriittisesti tai vastusti lausunnoissaan Tupakkateollisuusliitto, Philip Morris Finland Oy, Päivittäistavara kauppa ry (PTY), Kaupan liitto ry, FinnVape Oy, Vapers Finland ry sekä Juha Arffman. Lausunnoissa todettiin, ettei pitäisi sitoutua useita vuosia etukäteen tehtäviin veropäätöksiin. PTY ja Kaupan liitto ry toivat esille, että kaupan näkökulmasta toistuvat veronkorotukset aiheuttavat kustannuksia, mikä mainittiin myös Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) lausunnossa. Lausunnoissa todettiin lisäksi, että verokorotusten uhkana on laittoman maahantuonnin lisääntyminen.

Verotukseen kriittisesti suhtautuvat lausunnon antajat katsoivat, että verotuksessa ja sen kehityksessä olisi huomioitava paremmin eri tuotteiden aiheuttamat erilaiset riskit terveydelle.

Nuorten tupakoinnin ehkäisy (raportin numeroinnissa kohta 4.2)

Nuorten tupakoinnin ehkäisemiksi työryhmä ehdotti, että

1. Tupakkalakia muutetaan niin, että tupakkatuotteita, nikotiininesteitä ja nikotiinia sisältäviä tupakan vastikkeita ei saa myydä tai muutoin luovuttaa eikä välittää alle 20-vuotiaalle. Myös tuotteiden maahantuonti- ja hallussapitokieltoa koskeva ikäraja nostetaan 20 vuoteen.
2. Tunnusomaisten tuoksujen tai makujen kielto laajennetaan koskemaan kaikkia tupakkatuotteita.
3. Liikunta- ja nuorisolakiin säädetään valtakunnallisten avustusten jakamisen yhdeksi avustusperusteeksi sitoutuminen tupakka- ja muiden nikotiinituotteiden käytön ehkäisyyn. Tämä toiminta lisätään myös laatusurakriteereihin.
4. Suositellaan, että kunnat ottavat nuoriso- ja liikuntatyöhön liittyvien avustustensa myöntämisen yhdeksi kriteeriksi sitoutumisen tupakka- ja muiden nikotiinituotteiden käytön ehkäisyyn.
5. Opetus- ja kulttuuriministeriö kerää lasten ja nuorten tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön ehkäisyä koskevia hyviä käytänteitä ja tuo ne osaksi nuorisotyön, liikunnan ja urheilun toimintakulttuuria.

Työryhmän esittämiä toimenpiteitä nuorten tupakoinnin ehkäisyyn kannatettiin lausunnoissa laajasti. Lausunnoissa otettiin kantaa erityisesti työryhmän toimenpide-ehdotuksiin koskien ikärajan nostoa ja tunnusomaisten tuoksun ja maun kiellon laajentamista.

Monet lausunnon antajat olivat sitä mieltä, että ikärajan nostamisella 20-vuoteen vähennettäisiin nuorten tupakka- sekä nikotiinituotteiden ostamista ja hallussapitoa. Etelä-Suomen aluehallintoviraston lausunnon mukaan toimenpiteellä voisi olla vaikutusta myös asepalveluksen aikana tapahtuvaan/alkavaan tupakointiin.

Syöpäjärjestöjen ja SOSTEn näkemyksen mukaan ikäraja nosto olisi perusteltua laajentaa koskemaan myös esimerkiksi tupakointivälineitä.

Tunnusomaisen tuoksun ja maun kiellon laajentamisen osalta puoltavissa kannanotoissa tuotiin esille muun muassa se, että toimenpiteellä vähennettäisiin todennäköisyyttä kuluttajan, erityisesti nuorten, siirtymistä käyttämään paremmalta maistuvaa tuotetta. Työryhmän valtion ja kunnan avustusten jakamista koskevia ehdotuksia puoltavissa lausunnoissa tuotiin esille erityinen tarve kiinnittää huomiota valvontaan ja seurantaan.

Nuorten tupakoinnin ehkäisyä koskevista toimenpiteistä ikärajan nostoa 20-vuoteen vastusti PTY, Kaupan liitto ry sekä Juha Arffman. PTY ja Kaupan liitto ry toivat lausunnossaan esille, että yhdenmukaiset ikärajat kaikkien ikärajavalvottavien tuotteiden osalta helpottavat kaupan toimintaa. Lausunnossa huomautettiin, että päivittäistavara-kaupan toimijat noudattavat jo nykyisin korotettua ikärajavalvontaa, sillä henkilöllisyyden todentamista edellytetään kaikilta alle 30-vuotta näyttäviltä asiakkailta.

Työryhmän ehdotukseen laajentaa tunnusomaisen tuoksun ja maun kiello koskemaan kaikkia tupakkatuotteita sai vastustusta sikari- ja piipputupakkateollisuudelta (Tobaksindustrien, ECMA European Cigar Manufacturers Association ja Riitmeester Cigars B.V.). Heidän näkemyksensä mukaan piipputupakkatuotteita, sikareita ja pikkusikareita olisi säänneltävä eri tavoin kuin muita tupakkatuotteita huomioiden erilaiset kuluttajatottumukset, tuotteiden valmistukseen liittyvät seikat sekä tuote itsessään. Tobaksindustrien lausunnossa todettiin, että työryhmän ehdotus johtaisi piipputupakan kulutuksen rajuun laskuun.

Savuttomat ympäristöt (raportin numeroinnissa kohta 4.3)

Savuttomien ympäristöjen osalta työryhmä ehdotti, että

1. Tupakkalain tupakointikieltojen soveltamispykälää (TupL 73 §) muutetaan niin, että se kattaa kaikkien tupakkalain alaisten tuotteiden polttamisen, kuumentamisen ja muunlaisen käyttämisen, josta vapautuu sisäilman laatua heikentäviä aerosoleja.
2. Tupakointikieltoja laajennetaan koskemaan sellaisia ulkotiloja ja -alueita, jotka ovat pääsääntöisesti alaikäisten käytössä, kuten esimerkiksi leikki-puistot ja EU-uimarannat. Tupakointikielto koskisi myös suussa käytettävän tupakan käyttämistä.
3. Tupakointikieltoja laajennetaan koskemaan joukkoliikennepysäkkejä (ml. "taksitolpat").
4. Suositellaan kuntia ja muita julkisia sekä yksityisiä toimijoita rajoittamaan omilla toimenpiteillään tupakointia etenkin sellaisilla ulkoalueilla, joissa oleskelee alaikäisiä tai joissa tupakointi muutoin häiritsee alueella oleskelevia ja joissa tupakointi ei ole tupakkalain perusteella kielletty. Tällaisia ulkoalueita ovat muun muassa torit.
5. Asunto-osakeyhtiölakia muutetaan siten, että tupakointikiellosta parvekkeilla tai asukkaiden hallinnassa olevissa sisätiloissa voidaan päättää enemmistöpäätöksellä.

Työryhmän toimenpide-ehdotukset koskien savuttomia ympäristöjä saivat lausunnoissa hyvin laajaa kannatusta. Useassa lausunnossa ulkoalueita koskevia tupakointikieltoja haluttiin laajennettavan enemmän kuin mitä työryhmä ehdotti. Tupakointikieltoja haluttiin laajentaa koskemaan esimerkiksi urheilukenttiä,

liikuntapuistoja, toreja, markkinapaikkoja, huvi- ja teemapuistoja sekä kaikkia yleisiä uimarantoja. Työryhmän ehdotusta tupakointikielloista joukkoliikennepysäkeillä kannatettiin, mutta samalla huomautettiin, että valvonnan näkökulmasta kiellon olisi oltava tarkkarajainen. Lisäksi lausunnoissa kaivattiin tietoa valvonnan järjestämisestä ulkotupakointikieltojen osalta. Lausunnoissa tuotiin esille, että tupakointikieltojen valvontaan, valvonnan resursseihin sekä rikkomuksista koituviin seuraamuksiin olisi jatkovalmistelussa kiinnitettävä erityistä huomiota.

Lausunnoissa ehdotettiin, että tupakointikieltoja laajennettaisiin myös esimerkiksi terveyskeskuksien, sairaaloiden ja rakennustyömaiden osalta. Näillä toimenpiteillä voitaisiin vaikuttaa muun muassa paljon tupakoivien ja erityisryhmien tupakointiin. Lausunnoissa otettiin kantaa siihen, että esimerkiksi sairaalaa koskevilla laajemmilla tupakointikielloilla olisi merkittäviä vaikutuksia mielenterveyspotilaiden savuttomuuden tukemisessa. Toimihenkilökeskusjärjestö STTK toi esille, että myös kotipalvelutyöntekijöiden oikeutta savuttomaan työympäristöön olisi vahvistettava.

Lausunnoissa otettiin runsaasti kantaa asuntoyhteisöjen tupakointikieltoihin sekä kannatettiin voimassa olevan tupakkalain muuttamista asuinhuoneistojen tiloihin määrättävän tupakointikiellon osalta.

Kiinteistöliitto esitti lausunnossaan, että tupakkalain 78 § muutettaisiin niin, että tupakointi olisi suoraan tupakkalain nojalla kielletty pykälässä mainituissa asuntoyhteisön yhteisissä ja yleisissä ulkotiloissa ja että kiellon rikkomiselle säädettäisiin viranomaisen määräämä sanktio. Kiinteistöliitto ja Suomen Isännöintiliitto esittivät lausunnoissaan, että työryhmän esityksestä poiketen tupakkalakia olisi muutettava niin, että asuntoyhteisö voisi enemmistöpäätöksellä kieltää tupakoinnin myös asuinhuoneistoihin kuuluvissa tiloissa. Isännöintiliitto on lausunnossaan todennut, että kiellon toimivuutta voitaisiin tukea selventämällä asunto-osakeyhtiölain 8 luvun 2 §:n mukaisia huoneiston hallintaanottooperusteita siten, että tupakkalain mukaisen kiellon rikkomisen oikeuttaa huoneiston hallintaanottoon.

Lääkärit tupakkaa vastaan –verkosto (DAT) ei kannata työryhmän ehdotusta asunto-osakeyhtiölain muuttamisesta siten, että tupakointikiellosta voitaisiin päättää enemmistöpäätöksellä. DAT tuo lausunnossaan esille, että parveke- ja ulkoilmatupakointi on terveydensuojeluasiana, josta päättäminen ei kuulu työryhmän ehdottamalle asuinkiinteistöin yhtiökokoukselle.

Tupakkalain alaisten tuotteiden markkinointi (raportin numeroinnissa kohta 4.4)

Tupakkalain alaisten tuotteiden markkinoinnin osalta työryhmä esitti, että

1. Tupakkatuotteiden, nikotiininesteiden ja täyttösäiliöiden sekä niiden vähittäismyyntipakkausten ominaisuuksien sääntelyä muutetaan niin, että otetaan käyttöön yhdenmukaisia tuotepakkauksia ja tuotteita koskeva sääntely.
2. Lisätään kuvaohjelman 15 §:n määritelmään lapsen kehitykselle haitallisena kuvaohjelman sisältönä tupakka- ja muiden nikotiinituotteiden käyttö.
3. Suomi tekee esityksen Euroopan unionin komissiolle, jotta alaikäisten suojelemisessa haitalliselta ohjelmasisällöltä tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö otettaisiin mukaan sisällön luonnetta ilmaisevissa kuvauksissa, kun audiovisuaalisia mediapalveluja koskevaa direktiiviä uudistetaan.

Työryhmän ehdotus yhdenmukaisia tuotepakkauksia ja tuotteita koskevasta sääntelystä jakoi lausunnonantajat voimakkaasti kannattaviin ja voimakkaasti vastustaviin tahoihin.

Kannattavista tahoista muun muassa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja Raittiuden ystävät ry totesivat, että kyse on välttämättömästä ja priorisoinnissa tärkeässä asemassa olevasta toimenpiteestä. Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontaviraston Valviran sekä Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan toimenpide vahvistaa terveysvaroitusten ja markkinointikiellon vaikutusta sekä helpottaa valvojan viranomaisen työtä.

Toimenpide ei saanut kannatusta sähkösavuketoimijoiden, tupakkateollisuuden ja kaupan edustajien lausunnoissa. Myöskään Suomen Anti-Piratismiyhdistys ry (FACG) ei kannattanut toimenpidettä.

PTY:n ja Kaupan liitto ry:n lausunnossa todetaan, että yhdenmukaisiin tuotepakkauksiin siirtyminen vaikeuttaisi kaupan toimijoiden toimintaa varastoinnissa, vastaanotossa, inventaarioissa sekä asiakaspalvelutilanteissa.

Sähkösavuketoimijoiden näkemyksen mukaan toimenpidettä ei tulisi ulottaa sähkösavuketuotteisiin eikä niiden vähittäismyyntipakkauksiin, sillä toimenpiteen toivotut vaikutukset käyttötottumuksiin ovat etenkin sähkösavukkeiden osalta olemattomat.

Tupakkateollisuus ja FACG ovat puolestaan tuoneet esille, että yhdenmukaiset pakkaukset estävät tai ainakin olennaisesti rajoittavat tavaramerkkien käyttöä yritysten tuotteiden tunnuksena. Lisäksi toimenpide voisi lisätä laitonta kauppaa.

FACG toi lausunnossaan esille myös pelon siitä, että yksittäisellä toimialalla tehtävät immateriaalioikeudelliset rajoitukset voivat myöhemmin levitä myös muille elinkeinotoiminnan osa-alueille. Tämän huolen toi lausunnossaan esille myös EK, joka kuitenkin kannattaa toimenpiteen toteuttamista tupakkalain tavoitteen saavuttamiseksi edellyttäen, ettei vastaava säätely laajene muihin tuotteisiin/tuoteryhmiin.

Myös muut työryhmän ehdottamat markkinointia koskevat toimenpiteet ovat saaneet kannatusta. Muun muassa Lapsiasiavaltuutettu on todennut pitävänsä tärkeänä, että tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöä sisältävät kuvaohjelmat luokitellaan korkealla ikärajalla, sillä tupakointia ihannoivilla kuvaohjelmilla on tuntuva vaikutus nuorten asenteisiin tupakointia kohtaan.

Tupakoinnin lopettamisen tuki (raportin numeroinnissa kohta 4.5)

Tupakoinnin lopettamisen tuen osalta työryhmä ehdotti seuraavia toimenpiteitä:

1. koko hoitoketju perus- ja erityispalveluissa ylläpitää vieroitusosaamista, tarjoaa kaikille tupakoiville vieroituspalveluja ja osallistuu potilaan tupakasta vieroitukseen.
2. Edistetään tupakan ja muiden nikotiinituotteiden käytön puheeksi ottamista mahdollisimman kattavasti terveyden- ja sosiaalihuollon asiakaskontakteissa. Tämä tarkoittaa ainakin sitä, että kysytään tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä, kehoitetaan lopettamaan ja kirjataan tiedot ylös asiakastietoihin.

3. Maakuntiin perustetaan tupakasta vieroituksen yksiköt, jotka toimivat alueellisina kouluttajina, konsultoivat alueen sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköitä vieroitushoidon toteuttamisessa ja vieroittavat tupakasta eri menetelmiä käyttämällä.
4. Kaikki tupakka- ja nikotiiniriippuvuuden hoidossa käytettävät reseptillä lääkärin määräämät tupakoinnin vieroituslääkkeet otetaan sairausvakuutuksen lääkekorvauksen piiriin.
5. Työpaikoilla tupakoinnin lopettamisohjelma otetaan mukaan työterveyshuollon kirjalliseen toimintasuunnitelmaan.
6. Tupakasta vieroituksen tuki otetaan opiskeluterveydenhuollon suunnitelmaan ja varmistetaan ammatillinen perusosaaminen tupakoivien henkilöiden kohtaamiseen.
7. Perus- ja erityispalveluissa tehostetaan tupakka- ja muiden nikotiinituotteiden käyttöä koskevaa vieroitusta paljon tupakoivien erityisryhmien keskuudessa.
8. Häkämittaukset otetaan osaksi raskaana olevan tupakoitsijan neuvolakäyntiä.

Työryhmän ehdotukset toimenpiteiksi tupakoinnin lopettamisen tukeen saivat lausuntojen antajien joukossa erittäin laajaa kannatusta. VM toi lausunnossaan esille, että tietyt työryhmän esittämät toimenpide-ehdotukset laajentavat maakuntien tehtäviä, jotka saattavat vaikuttaa palvelujen järjestämisen kustannuksiin. Näin ollen jatkovalmistelussa onkin huomioitava, että kuntien ja maakuntien tehtävistä on säädettävä lailla ja lainsäädännön valmistelun yhteydessä on arvioitava toimenpiteen kustannus- ja viranomaisvaikutukset.

Työryhmän ehdotus häkämittausten ottamisesta osaksi raskaana olevan tupakoitsijan neuvolakäyntiä sai lausunnoissa kannatusta, mutta myös kriittisiä näkemyksiä tuotiin esille. Suomen lääkäriliitto, Syöpäjärjestöt ja Tehy ry suhtautuivat ehdotukseen varauksellisesti, sillä toimenpiteen vaikuttavuudesta on ristiriitaisia tietoja ja toimenpiteen toteuttamiseen tarvittaisiin osaamista sekä resursseja. Häkämittauksilla ei myöskään huomioida muita nikotiinituotteiden käyttäjiä.

Ainoastaan kaksi tahoa on lausunnossaan ilmoittanut, etteivät kannata tiettyjä työryhmän lopettamisen tuen toimenpide-ehdotuksia. Sähkösavuketoimijoista Vapers ry ei kannata tupakka- ja muiden nikotiinituotteiden käytön puheeksi ottamisen edistämistä terveyden- ja sosiaalihuollon kontakteissa. Vapers ry:n näkemyksen mukaan toimenpidettä ei tulisi kohdistaa sähkösavukkeiden ja muiden vähäriskisten nikotiinituotteiden käyttöön. Juha Arffman suhtautui kriittisesti lähes kaikkiin työryhmän tupakoinnin lopettamisen tukeen esittämistä toimenpiteistä.

DAT, Filha, Fimea ja Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri ovat esittäneet työryhmän toimenpide-ehdotuksien lisäksi, että nikotiinikorvaustuotteiden myynti olisi siirrettävä takaisin apteekkeihin. Perusteena tälle on esitetty muun muassa, että tuotteiden myynnin yhteydessä on annettava neuvontaa, joka on edellytyksenä nikotiinikorvauslääkkeiden tehokkaalle käytölle ja jota itsehoitomyynnissä ei pääsääntöisesti anneta.

Viestintäkampanjat (raportin numeroinnissa kohta 4.6)

Työryhmä ehdotti, että luodaan koko maan kattava tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön lopettamista kannustava ja sitä tukevaa informaatiota välittävä viestintäkampanja.

Työryhmän ehdotus sai lausunnoissa kannatusta. Lausunnoissa tuotiin esiin muun muassa tarve kohdistaa viestintäkampanja erityisesti nuoriin sekä nuuskan käyttöön.

Sähkösavuketoimijat eivät kannattaneet työryhmän ehdotusta sellaisenaan, vaan heidän näkemyksen mukaan viestinnässä olisi painotettava haittojen vähentämisen näkökulmaa.

Matkustajatuonnin rajoitukset (raportin numeroinnissa kohta 4.7)

Matkustajatuonnin rajoitusten osalta työryhmä ehdotti, että

1. Verovapaasti EU:n ulkopuolelta maahan tuotavien savukkeiden määrä rajoitetaan 200 savukkeesta 40 savukkeeseen, sikarit 50:stä 10 kappaleeseen, pikkusikarit 100:sta 20 kappaleeseen sekä piippu- ja savuketupakan tuonti 250 grammasta 50 grammaan.
2. Nuuskan, purutupakan ja nenänuuskan matkustajatuonnin raja lasketaan 1000 grammasta 100 grammaan vuorokaudessa.
3. Lisätään rikoslakiin törkeät tekemuodot salakuljetuksen ja laittomaan tuontitavaraan ryhtymisen osalta.

Työryhmän esittämät muutokset matkustajatuontirajoituksiin saivat lausunnoissa laajaa kannatusta, mutta myös melko voimakasta vastustusta.

Helsingin kaupunki toi lausunnossaan esille, että matkustajatuonnin rajoituksia koskevien ehdotuksien jatkovalmistelussa on huomioitava myös muut tupakkalain alaiset tuotteet, kuten vesipiipputupakka. Tulli kannatti työryhmän esittämiä toimenpiteitä, mutta esitti, että tupakkalaissa olevat matkustajatuonnin aikarajat voitaisiin toimenpiteen toteuttamisen yhteydessä poistaa. Lisäksi Tulli huomautti, että nuuskan matkustajatuonnin rajoitusten muuttamisen osalta on varauduttava laittoman tuonnin lisääntymiseen. Lääkäriliitto ja Sydänliitto totesivat lausunnossaan, että ottaen huomioon nuuskaa koskevan myyntikiellon, olisi luonnollista, että myös maahantuonti kielletäisiin kokonaan.

Suomen Varustamot ry ja Ålands landskapsregering eivät kannattaneet muutoksia matkustajatuonnin rajoituksiin. Heidän näkemyksen mukaan toimenpiteen toteuttamisella olisi merkittäviä vaikutuksia paitsi laivavarustamojen toimintaedellytyksiin Ahvenanmaalla myös Ahvenanmaan elinkeinoelämään ja ahvenanmaalaisten elämänlaadun ylläpitoon kokonaisuudessaan.

Oikeusministeriö (OM) ei kannatta työryhmän ehdotusta rikoslakiin lisättävistä törkeistä tekemuodoista salakuljetuksen ja laittomaan tuontitavaraan ryhtymisen osalta. OM:n mukaan on otettava huomioon rikosoikeuden viimesijaisuus- välttämättömyys- ja muut ns. kriminalisointiperusteet. OM katsoo, että työryhmän ehdotuksessa esitetyt perustelut eivät ole riittäviä ja huomauttaa, että

rangaistusasteikon korottamisella ehdotetulla tavalla voi olla merkittäviä kustannusvaikutuksia.

Uusien tuotteiden säättely (raportin numeroinnissa kohta 4.8)

Uusien tuotteiden säättely osalta työryhmä esitti seuraavia toimenpiteitä:

1. Lisätään tupakkalakiin määritelmä ”nikotiinia sisältävät tupakan vastikkeet”.
2. Saatetaan nikotiinia sisältävien tupakan vastikkeiden säättely samalle tasolle tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden sääntelyn kanssa.
3. Selvitetään seuraavan hallituskauden aikana, miten (tupakka)lainsäädännössä voidaan paremmin huomioida kaikki nikotiinipitoiset tuotteet.
4. Muutetaan lääkelakia niin, että viranomaiselle lisätään harkintavaltaa nikotiinia sisältävien itsehoitolääkkeiden jakelukanavista tilanteissa, joissa nikotiinia sisältävä itsehoitolääke on selvästi tehty sen kaltaiseksi, että se on omiaan tupakasta vieroituksen sijaan ylläpitämään henkilön nikotiiniriippuvuutta.
5. Kielletään sellaisten tuotteiden myynti tai muu luovutus kuluttajalle, joiden tarkoituksena on antaa tunnusomainen tuoksu tai maku tupakkalain alaiselle tuotteelle, jossa tunnusomainen tuoksu tai maku on kielletty.
6. Jaetaan tupakointivälineet välittömästi tupakointiin käytettäviin tupakointivälineisiin (esimerkiksi piiput ja filtterit) ja välillisesti tupakointiin käytettäviin tupakointivälineisiin (esimerkiksi piipunpuhdistajat ja säilytyskotelot).
7. Saatetaan välittömästi tupakointiin käytettävien tupakointivälineiden säättely mahdollisimman samalle tasolle sähkösavukkeiden sääntelyn kanssa.

Lausunnon antajat ovat pääsääntöisesti kannattaneet työryhmän esittämiä toimenpiteitä uusien tuotteiden osalta. Puoltavissa lausunnoissa on todettu muun muassa, että toimenpiteet edistävät nikotiinia sisältävien tuotteiden yhdenvertaista kohtelua. DAT:n näkemyksen mukaan työryhmän ehdottamat toimenpiteet ovat oikeansuuntaisia, mutta riittämättömiä.

Työryhmän ehdotus koskien lääkelain muuttamista niin, että viranomaiselle lisätään harkintavaltaa nikotiinia sisältävien itsehoitolääkkeiden jakelukanavista saa lausunnoissa kannatusta muun muassa viranomaisilta, kuten Fimealta ja Valviralta. Fimea toteaa lausunnoissaan, että muista apteekkijärjestelmän ulkopuolella myytävistä lääkevalmisteista poiketen, Fimealla ei nikotiinilääkevalmisteiden osalta ole myyntilupaviranomaisena toimivaltaa päättää valmistekohtaisesta tarkoituksenmukaisesta myyntipaikasta.

PTY, Kaupan liitto ry ja Vapers ry eivät kannata ehdotusta. PTY:n ja Kaupan liitto ry:n näkemyksen mukaan itsehoitolääkkeiden jakelua tulisi vapauttaa entisestään. Vapers ry puolestaan katsoo, että työryhmän ehdotus lisäisi viranomaisen subjektiivisten tulkintojen osuutta lain toimeenpanossa.

Useat valvovat viranomaiset kannattavat työryhmän ehdotusta kieltää sellaisten tuotteiden myynti tai muu luovutus kuluttajalle, joiden tarkoituksena on antaa tunnusomainen tuoksu tai maku tupakkalain alaiselle tuotteelle. Perusteluina on todettu muun muassa, että kiellolla estettäisiin mahdollisuus kiertää tupakkalaissa oleva tunnusomaisen tuoksun ja maun kieltö. Sähkösavuketoimijat vastustavat kyseessä olevaa ehdotusta. Heidän näkemyksensä mukaan säädöksen toimeenpano perustuisi viranomaisten tekemiin oletuksiin ja asettaisi toiminnanharjoittajat

eriarvoiseen asemaan. Palvelualojen ammattiliitto PAM pitää tärkeänä, että lainsäädäntöä selkeytetään näiltä osin.

Toimeenpanon tehostaminen (raportin numeroinnissa kohta 4.9)

Tupakkalain toimeenpanon tehostamiseen työryhmä ehdotti seuraavia toimenpiteitä:

1. Tupakointikieltojen rikkomisen sanktio muutetaan hallinnolliseksi sanktiomaksuksi (vrt. pysäköintivirhemaksu).
2. Tupakkalaissa säädetyt vuosittaiset valvontamaksut pidetään voimassa olevan tupakkalain mukaisella maksimitasolla.
3. Tupakkapuitesopimuksen artiklasta 5.3, jonka tavoitteena on terveystalouden suojeleminen tupakkateollisuuden intresseiltä, laaditaan kansallinen ohjeistus.

Tupakointikieltojen rikkomisen muuttaminen hallinnolliseksi sanktiomaksuksi sai lausunnossa pääsääntöisesti ainoastaan kannatusta. Useassa lausunnossa katsottiin, että hallinnollinen sanktiomaksu soveltuu rikosoikeudellista sanktiota paremmin tupakoinnin valvontaan.

VM huomautti lausunnossaan, että hallinnollisen sanktiomaksun osalta olisi huomioitava oikeusministeriössä vireillä oleva rangaistusluonteisia hallinnollisia seuraamuksia koskeva yleislainsäädännön valmistelu (OM038:00/2017). VM korostaa myös, että asian jatkovalmistelussa olisi arvioitava hallinnolliset ja kustannusvaikutukset. Lapsiasiavaltuutettu puolestaan muistuttaa, että toimenpideehdotuksen valmistelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsivaikutusten arviointiin.

Helsingin kaupunki ja Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä painottavat lausunnoissaan, että sanktiomaksumenettelyn on oltava helppo, selkeä ja yksiselitteinen. Lausunnoissa oli kiinnitetty huomioita myös sanktiomaksun määrääviin viranomaisiin. Tampereen kaupungin näkemyksen mukaan sanktiomaksujen määrääminen aiheuttaisi turvallisuusrisikin tupakointikieltoja nykyisin valvoville ympäristöterveysviranomaisille, minkä vuoksi tehtävän olisi kuuluttava poliisille. Aluehallintovirastojen työsuojelun vastuualueen näkemyksen mukaan työpaikkavalvonnan osalta ei ole olemassa tarvetta tupakointiin kohdistuville lisätoimille tai -valtuuksille.

Valvontamaksujen säilyttäminen voimassa olevan tupakkalain mahdollistamalla maksimitasolla sai lausunnoissa kannatusta viranomaispuolelta ja vastustusta elinkeinon puolelta.

Viranomaispuolen lausunnoissa (esim. Helsingin kaupunki, Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä, Tampereen kaupunki, Valvira, Etelä-Suomen aluehallintovirasto ja Kuntaliitto) muistutettiin, että myynnin valvonnasta perittävillä maksuilla valvotaan myös myyntiluvan ulkopuolelle jäävien tuotteiden myyntiä sekä tupakointikieltojen noudattamista. Lisäksi viranomaiset pitivät hyvänä, että valvontamaksun määrä perustuisi selkeästi lakiin, jolloin elinkeinonharjoittajia kohdeltaisiin valtakunnallisesti tasapuolisesti.

Valvontamaksujen maksimitason ylläpitoa vastustava tahot (EK, MARA, PAM, PTY, Kaupan liitto ry ja Juha Arffman) katsoivat, että maksujen tulisi olla kustannusvastaavia. Heidän näkemyksensä mukaan nykykäytäntö on epätarkoituksenmukainen ja

aiheuttaa kustannusrasitteita erityisesti pienille toimijoille. PTY kannattaa erityisesti maksujen riskiperusteisuutta sekä valvonnan nykyistä parempaa ja tehokkaampaa kohdentamista. MARA ehdotti lausunnossaan muutoksia voimassa olevan tupakkalain maksun määräytymisen perusteisiin sekä määräaikaisten lupien maksujen perimiseen.

Työryhmän ehdotus tupakkapuitesopimuksen artiklasta 5.3 laadittavista kansallisista ohjeista sai pelkästään kannatusta. Lausunnossa todettiin muun muassa, että artiklan toimeenpano ja sen merkityksen ymmärtäminen on vaihtelevaa, minkä vuoksi kansallinen ohjeistus on tarpeen.

Muut toimenpiteet (raportin numeroinnissa kohta 4.10)

Työryhmä ehdotti muiden toimenpiteiden osalta, että:

1. Sosiaali- ja terveysministeriö selvittää yhdessä ympäristöministeriön kanssa tarvittavia kansallisia ehdotuksia tupakkalain alaisten tuotteiden ympäristölle ja ihmisille aiheuttamien ympäristö- ja terveysriskien torjumiseksi sekä tästä aiheutuvien kustannusten kattamiseksi.
2. Ympäristöministeriön asettamassa muovitiekarttaa valmistelevassa yhteistyöryhmässä ja sen toimenpide-ehdotuksissa huomioidaan erikseen tupakantumppeja koskevat ympäristökysymykset.
3. Selvitetään mahdollisuus saada aikaan tuotevastuuseen perustuva tupakkasairauksien hoidon ja vieroituksen korvausjärjestelmä.
4. Julkisia varoja ei sijoiteta yrityksiin, joiden liikevaihdosta yli 50 % tulee tupakkalain alaisista tuotteista. Tehtäessä sijoituksia rahastoihin otetaan huomioon niiden pidättäytyminen tupakka- ja nikotiiniteollisuuteen investoimisesta.

Työryhmän esittämät toimenpiteet saivat lausunnossa kannatusta useilta tahoilta. PTY vastusti tuotevastuuseen perustuvaa tupakkasairauksien hoidon ja vieroituksen korvausjärjestelmää, sillä kaupan toimijoihin kohdistuu jo nykyisellään huomattavan paljon tuottajavastuuvaihtoehtoja, joiden hoitamisesta aiheutuu merkittäviä kustannuksia ja hallinnosta taakkaa.

Seurantajärjestelmät (raportin numeroinnissa kohta 4.11)

Seurantajärjestelmien osalta työryhmä ehdotti, että

1. Varmistetaan väestöä ja tupakkalain valvontaa koskevien tietojärjestelmien toiminta. Niiden tulee tuottaa ajantasaista tietoa nikotiinituotteiden ja jäljitelmien myynnistä, käytöstä (myös erityisryhmissä), hankinnasta, markkinoinnista, nikotiinituotteiden käytön lopettamisesta, käytöstä aiheutuvista sairauksista, sairastavuudesta ja niistä syntyvistä kustannuksista sekä jakautumisesta eri väestöryhmiin.
2. Valtakunnallista tupakka- ja nikotiinipolitiikan ohjaus-, seuranta- ja asiantuntijatehtäviä varten THL:ään varmistetaan riittävät voimavarat, jotta turvattaisiin tietojärjestelmien jatkuvuus ja kerättyjen aineistojen hyödyntäminen.

Lausunnon antajat kannattivat toimenpiteitä.